

I 1974 udgav Helmut Müssener sin omfattende afhandling om den tyske emigration i Sverige efter 1933. Deri har han også et mindre afsnit om denne gruppe. I betragtning af dens betydningsløshed – det var en diskussionsklub for intellektuelle socialdemokrater fra forskellige lande, som regel politiske emigranter der ikke havde andet at foretage sig end at diskutere og udarbejde abstrakte memoranda – og i betragtning af at der allerede foreligger et par erindringer udover Müsseners afsnit, kunne man tro at emnet var udtømt. Ikke desto mindre fremlægger Misgeld nu denne omfangsrige afhandling. Det er en velskrevet og godt dokumenteret afhandling, der opfylder alle formelle videnskabelige krav.

Til trods for at der i gruppens arbejde deltog en del personer, som enten havde haft eller senere fik en større betydning i deres respektive landes arbejderorganisationer eller i det offentlige liv – bedst kendt er nok Martin Tranmæl, Willy Brandt, Bruno Kreisky, Alva og Gunnar Myrdal, Oluf Carlsson og Henry Grünbaum fra Danmark, Fritz Tarnow, Fritz Bauer o.s.v. – og at dele af gruppens manifest blev publiceret i Tyskland under og efter valgkampene i 1961 og 1965, er det ikke særlig sandsynligt, at dens arbejde nogensinde fik nogen betydning udover det selskabelige. Forsåvidt et personligt kendskab mellem aktive politikere har nogen betydning, er det naturligvis ikke uinteressant at vide, at gruppens medlemmer har kendt hinanden. Misgelds overvejelser om gruppens betydning som »Schnittpunkt der Erfahrungen der schwedischen und skandinavischen Arbeiterbewegung einerseits und kontinentaleuropäischer sozialistischer Tradition andererseits« (s. 167) virker ikke særlig overbevisende. Der er et stærkt misforhold mellem afhandlingens omfang og gruppens betydning.

Gerd Callesen

Aage Trommer: Myte og sandhed i besættelseshistorien. Gyldendal, Kbh., 1974. 111 s.

Der er tale om en gengivelse uden væsentlige ændringer af seks Rosenkjærforelæsninger i Danmarks Radio foråret 1974. Dog er der tilføjet et afsnit med omtale af relevant litteratur og angivelse af citaternes oprindelse.

En kyndig forsker læner sig tilbage i stolen og fortæller – skummer så at sige fløden af sine arbejder, i letlæste fremstillinger, som dog er indholdsrige og fulde af kloge almenne betragtninger. Aage Trommers felt er besættelsestiden. Han siger, at efterfølgende forestillingerne om fortiden er en væsentlig del af vores åndelige ballast, er det meget vigtigt, at man sætter spørgsmålstegn ved disse forestillinger og efterprøver, om de er bæredygtige – eller blot myter. En myte er et falsk billede af fortiden. Det er karakteristisk, at dette billede er opstået i *samtiden*, som udtryk for, hvad der dengang var hensigtsmæssigt, hvad man dengang havde brug for, ikke mindst i propagandaøjemed.

I det første foredrag drøfter Trommer begreberne myte og sandhed, spørgsmålene: hvad bruges historien til? og: hvor nuanceret må og skal billedet af en historisk epoke være? Alt belyst med eksempler fra anden verdenskrig. Det er historiefilosofi, men udtrykt på et jævnt talesprog, ikke på noget specielt mandarinsprog, som ifølge forfatteren også er historikere fremmed. (Gid det var så vel).

I de følgende stykker behandles en række myter. Først: modstandsbevægelsens bredde, sammenholdet, spontaniteten. Især i »Modstandsarbejde i nærbillede« med den fortræffelige afsluttende konklusion, hvori linjerne trækkes op, har Aage Trommer studeret disse forhold indgående. Myten siger, at sammenholdet under Folkestrejken i København juni-juli 1944 var repræsentativt for hele besættelsestiden. Trommer svarer, at »skal man sætte den tidlige modstandsbevægelse på en meget kort formel, må det blive denne, at

den er lig med kommunisterne plus Dansk Samling,« og heller ikke senere under de fem år blev modstanden båret af nogen bred folkebevægelse.

Forfatteren drøfter videre, hvordan modstandsvirksomhed og illegalt arbejde skal defineres og svarer: som de handlinger, (»Zersetzungen«), tyskerne reagerede på. Det turde dog være en alt for snæver definition; væsentlige modstandsaktiviteter var rettet mod *danske* instanser, og *de* reagerede også på dem. Og mens vi er ved modsigelserne, så må kommunisternes rolle nævnes. Den 22. juni 1941 angives som starten på deres illegale arbejde. Mon ikke det er en borgerlig myte (opstået i samtiden), som her får lov at leve videre? Straks efter den 9. april begyndte DKP dog at omstille sig til illegalitet, og selvom man ikke foreløbig gik ind for væbnede aktioner, fortsatte man på mange områder den antifascistiske kamp fra 30'erne.

Men ellers ydes kommunisterne fuld retfærdighed; hvor nødigt mange af os end vil, må vi følge Trommer, når han siger, at Alsing Andersen havde ret, da han skrev i det herostratisk berømte cirkulære fra september 1943, at bruddet den 29. august skyldtes en koalition af chauvinister (d.v.s. Dansk Samling-folk + andre borgerlige grupper) og kommunister.

I tredje forelæsning er det myten om den næsten generelle strejke i august 1943, som står for skud. Bag dette ligger Trommers egne indgående studier fra 1966 (i »Historie«) af strejken i Esbjerg og senere (i »Nærbillede«) af strejker i en række sønderjyske byer. Spørgsmålet om strejkernes omfang hænger nøje sammen med spørgsmålet om spontanitet. Hvad tyskerne angår, så nåede forfatteren allerede i 1966 til det resultat, at de lokale kommandanter var moderate og smidige og langtfra de stejle provokatører, som myten gør dem til.

I efteråret 1971 var det, at Aage Trommer i sin disputats offentliggjorde det opgør med en myte, som har vakt stærkest røre og flest modsigelser: det var hans opgør med myten om jernbanesabotagens militære betydning. Men der er ikke tvivl om, at parterne i debatten i høj grad talte forbi hinanden, og historikeren var ikke uden skyld. Endnu i 1974 kan han sige: »Når skinner blev sprængt, eller tog afsporet, gjorde sabotørerne det ikke for at gøre tyskerne krigstrætte eller for at opbygge sig selv nationalt. . . . De gjorde det primært og umiddelbart for at hindre tyskerne i at udnytte det danske jernbanenet . . .«. Dog, sekundært og middelbart (men man kan næppe veje sådan) gjorde de det altså alligevel for at gøre tyskerne krigstrætte og opbygge sig selv nationalt.

Mytens rod i samtiden belyses klart i sabotagespørgsmålet: man gav direkte fejlagtige oplysninger i den illegale presse om virkningerne – det var PR til brug for københavnerne.

Myten i kapitel 5 er: Frihedsraadet som øverste leder af de militære illegale styrker. Her er indgangsvinklen de jyske forhold, som forfatteren kender så nøje. Under en kompliceret udvikling af ledelsesforholdene, som samtiden jo overhovedet ikke vidste noget om, gik det i virkeligheden sådan, at hæren som politikernes forlængede arm udmanøvrerede modstandsbevægelsen.

Sammenhængende med dette femte foredrag er det sidste, som handler om kapløbet mellem englændere og russere om at nå først til Danmark. Da Trommer beskæftigede sig med Churchills og Montgomerys memoarer, fik han færtten af denne myte. Den stammer fra den 5. maj 1945, et telegram fra Churchill. I det lille skrift »Hvis lille kat var Danmark?« fra 1971 og kildesamlingen »Danmark mellem øst og vest«, 1972, har Trommer behandlet de militære og politiske forhold omkring Danmarks befrielse. Her findes hypotesen om, at englænderne i slutningen af april aldeles ikke løb om kap, men tværtimod holdt sig tilbage for at lade det størst mulige antal flygtninge fra øst nå frem til det

vestlige Tyskland, og at de først den 3. maj begyndte et kapløb på grund af et ubegrundet rygte om, at russerne ville landsætte tropper i Danmark. Bornholm bekymrede de sig dog ikke om. For russerne drejede det sig imidlertid hele tiden om Berlin og formodentlig også Prag. De havde, som forfatteren bemærker, øjensynlig ikke begrebet, at Danmark var verdens navle. Dog, deres arkiver er utilgængelige, vores viden er endnu utilstrækkelig.

En optrævelse af myten om kapløbet i Nordtyskland har ikke den store betydning for vort billede af dansk besættelsestid, men behandlingen af tidligere myter kaster lys over nogle af de mest centrale spørgsmål i Danmarks historie 1940-45. Tak til Danmarks Radio, som uddeler Rosenkjærprisen, og tak til forfatteren for denne i bedste forstand populære bog.

Christian Tortzen

Eric S. Einhorn: National Security and Domestic Politics in Post-War Denmark, Odense University Press, Odense, 1975.

Forfatteren er assistant professor i politologi ved University of Massachusetts, Amherst. Det bør imidlertid ikke afskrække historikere fra at læse bogen. I betragtning af, at den er skrevet af en amerikansk politolog, er den særdeles uamerikansk: en bred fremstilling af dansk sikkerhedspolitik fra 1945 til 1961 med hovedvægten lagt på samspillet mellem partiernes sikkerhedspolitiske og indenrigspolitiske holdninger ved den løbende udformning af sikkerhedspolitikken i de første 12 år af NATO-medlemsskabet.

For dette samspil var Det radikale Venstres parlamentariske placering afgørende. Da partiet i midten af halvtredserne igen begyndte at interessere sig for at få indflydelse på den aktuelle økonomiske politik, og Venstre og Det konservative Folkeparti førte »de korslagte armes politik«, kunne de radikale sælge deres støtte til regeringen for indrømmelser i forsvarspolitikken. Einhorn påviser, at den økonomiske politik fik primatet både hos Socialdemokratiet og VK-partierne.

Vanskelighederne med udformningen af dansk sikkerhedspolitik hang dog ikke alene sammen med partiernes indenrigspolitiske interesser. I første halvdel af halvtredserne gav opbygningen af en fælles kommandostruktur i NATO, spørgsmålet om Grækenlands og Tyrkiets medlemskab, Vesttysklands deltagelse i det vestlige forsvarssamarbejde samt enkelte andre sager anledning til betænkeligheder også i de tre store Atlantpagtpartier.

Forfatteren hævder (s. 32), at »adskillige ledende« socialdemokrater i oktober 1952 undlod at stemme imod en kommunistisk dagsorden vedr. flystationeringen. Det er en undervurdering både af partidisciplinen og af enigheden om sikkerhedspolitikken i Socialdemokratiet. Alene Bodil Koch undlod at stemme. En anden – ikke uventet – fejl er, at Mogens Glistrups berømte telefonsvarer tages som udtryk for, at Fremskridtspartiet har slået ind på »a strong anti-defense line« (s. 83).

Forfatteren gør opmærksom på, at man i Danmark er særdeles restriktiv med at tillade adgang til dokumenter om landets udenrigspolitik. Han er dog for beskeden til at nævne, at vi her kunne lære noget af USA.

Erik Beukel

Günter Wallraff, Eckart Spoo: Unser Faschismus nebenan. Griechenland gestern – ein Lehrstück für morgen, Köln, 1975 (Kiepenheuer und Witsch, pocket 56).

Denne bog fremtræder som et indlæg i debatten om fascismens fornyelse i Grækenland, men er i realiteten et forsøg på at påvise fascistoide understrømninger i BRD, og dér,